

3.2 Складові економічної безпеки підприємства в умовах конкурентної економіки

Існує декілька різних підходів до визначення складових економічної безпеки підприємства, які доцільно розглянути у вигляді таблиці 1.

Таблиця 1

Підходи до визначення складових економічної безпеки підприємства

Підходи	Сутність підходу
Класичний підхід	В рамках класичного підходу до визначення складових економічної безпеки підприємства розглядаються основні аспекти безпеки, такі як фінансова стійкість, виробнича потужність, ринкова конкурентоспроможність та кадровий потенціал підприємства.
Комплексний підхід	Комплексний підхід передбачає розгляд економічної безпеки підприємства як сукупності взаємозалежних складових. Він включає в себе більш широкий перелік факторів, таких як соціальна безпека працівників, екологічна безпека, інформаційна безпека тощо.
Інтегрований підхід	Інтегрований підхід зводиться до поєднання різних підходів та аспектів економічної безпеки підприємства з метою створення комплексної та цілісної моделі безпеки. В рамках цього підходу враховуються особливості конкретного підприємства та його зовнішнього середовища.
Ризик-орієнтований підхід	Ризик-орієнтований підхід зосереджений на ідентифікації та управлінні ризиками, які можуть загрожувати економічній безпеці підприємства. Складові економічної безпеки розглядаються з точки зору можливих ризиків та заходів щодо їх запобігання або зменшення наслідків.
Інноваційний підхід	Інноваційний підхід акцентує увагу на використанні інноваційних технологій та методів для підвищення ефективності та стійкості підприємства. Складові економічної безпеки розглядаються з точки зору можливостей їх розвитку та впровадження новаторських рішень.

Ці підходи можуть використовуватися окремо або поєднано для аналізу та визначення складових економічної безпеки підприємства. Кожен із них має свої переваги та обмеження, і вибір конкретного підходу залежатиме від мети дослідження та особливостей самого підприємства.

Отже, проаналізувавши різні підходи до визначення складових економічної безпеки наведемо структурований варіант їхнього поділу, який вважаємо найбільш доцільним і зобразимо на рисунку 1:

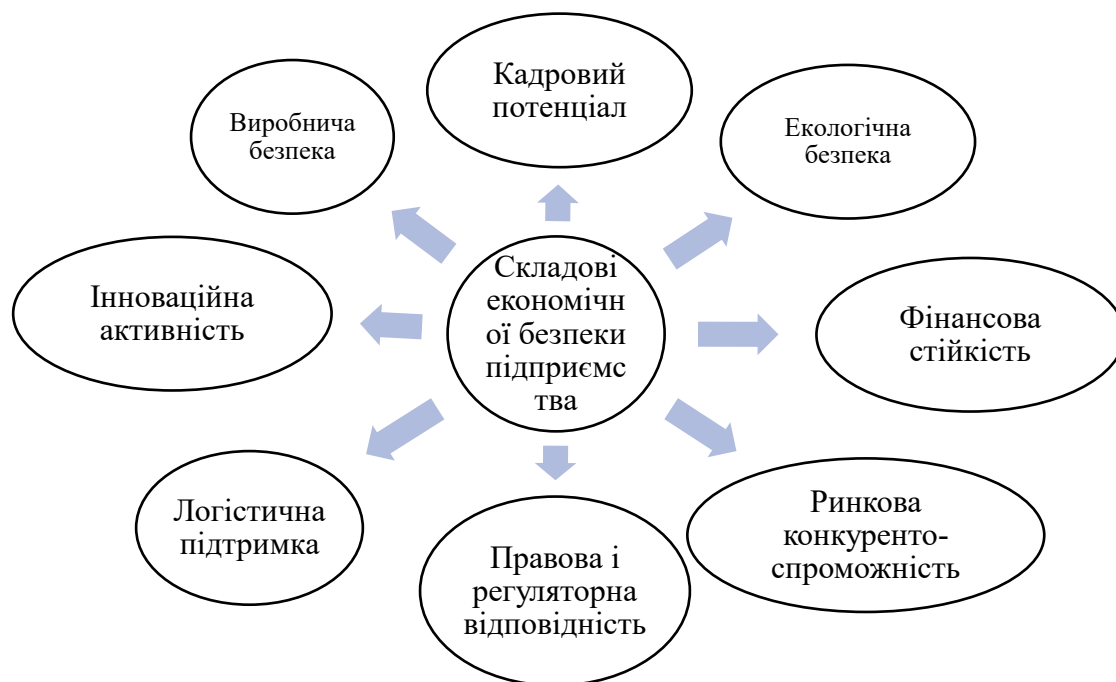

Рис. 1. Складові економічної безпеки підприємства.

Розглянемо детальніше кожну складову, представлену на рис. 1.

Фінансова стійкість – здатність підприємства ефективно управляти своїми фінансовими ресурсами, забезпечувати стабільний потік прибутків та уникати заборгованості.

Це одна з найважливіших складових економічної безпеки. Підприємство повинно мати достатні резерви фінансових ресурсів для покриття поточних та майбутніх зобов'язань. Забезпечення стабільного потоку прибутків та уникнення надмірної заборгованості допомагає підприємству впоратися з економічними труднощами і стримує ризики фінансових криз.

Фінансова стійкість означає, що підприємство має достатні ресурси для покриття своїх поточних та майбутніх зобов'язань. Наприклад, підприємство має достатні запаси грошей, щоб оплатити свої рахунки, забезпечити заробітну плату своїм працівникам і фінансувати виробництво товарів або послуг. Це може бути досягнуто, наприклад, шляхом створення резервних фондів, вдосконалення фінансового планування та зниження залежності від зовнішнього фінансування. Розглянемо детальніше фактори та аспекти, які входять до фінансової стійкості підприємства:

1) Фінансовий аналіз.

Баланс – аналіз активів, зобов'язань та власного капіталу підприємства для виявлення структурних та фінансових ризиків.

Звіт про прибутки і збитки – оцінка доходів та витрат, прибутковості та рентабельності підприємства.

Аналіз показників ліквідності, рентабельності та оборотності – оцінка здатності підприємства виконати свої фінансові зобов'язання, отримувати прибуток та ефективно використовувати активи.

2) Фінансове планування.

Бюджетування – створення планових фінансових показників та бюджетів для ефективного розподілу ресурсів.

Прогнозування – визначення потенційних ризиків та змін у фінансовій діяльності підприємства для виявлення можливих проблем та розробки стратегій.

3) Ефективне управління капіталом.

Оптимізація структури капіталу – вибір найбільш ефективних джерел фінансування та оптимального співвідношення між власним та залученим капіталом.

Управління кредиторською та дебіторською заборгованістю – забезпечення збалансованості платіжних потоків з постачальниками та клієнтами.

4) Фінансовий контроль.

Внутрішній фінансовий контроль – встановлення систем внутрішнього контролю для запобігання фінансовим шахрайствам та помилкам.

Аудит – проведення фінансових аудитів для перевірки правильності та точності фінансової звітності.

5) Резерви та фінансові резерви.

Акумуляція фінансових резервів – створення фондів на непередбачувані витрати або можливі кризові ситуації.

Застосування страхування – захист від ризиків шляхом укладення страхових договорів.

6) Забезпечення довгострокової стійкості.

Інвестиції в розвиток – планування та реалізація інвестиційних проектів для забезпечення довгострокового росту та стабільності.

Диверсифікація діяльності – розширення діяльності та ринків, що дозволяє знизити ризики та залежність від одного напрямку.

Фінансова стійкість підприємства покращує його здатність витримувати економічні коливання, а також забезпечує сприятливі умови для подальшого розвитку і збільшення конкурентоспроможності на ринку. Важливо поєднувати різні стратегії та інструменти для досягнення фінансової стійкості і підтримання успішного функціонування підприємства.

Ринкова конкурентоспроможність – це здатність підприємства ефективно протистояти конкуренції на ринку, залучати клієнтів, підтримувати високий рівень збуту і задовольняти потреби споживачів.

Забезпечення ефективного маркетингу, високої якості продукції або послуг, адекватних цін та своєчасного реагування на зміни вимог споживачів допомагає підприємству підтримувати конкурентну перевагу на ринку. Це дозволяє зберігати свої позиції і уникати проблем внаслідок втрати ринкової долі.

Підприємство повинно бути конкурентоспроможним на ринку, тобто здатним залучати клієнтів і забезпечувати стабільний попит на свою продукцію або послуги. Наприклад, якщо підприємство виготовляє електроніку, то його

успіх буде залежати від якості інноваційних продуктів, агресивних маркетингових стратегій та адекватної цінової політики. Розглянемо детальніше фактори та аспекти, які входять до ринкової конкурентоспроможності підприємства:

1) Ринковий аналіз.

Визначення цільової аудиторії – розуміння потреб та вимог клієнтів, визначення цільової групи споживачів продукції або послуг.

Аналіз конкурентів – Вивчення конкурентного середовища, ідентифікація конкурентів та їхніх стратегій.

2) Унікальна пропозиція продукту (Unique Selling Proposition, USP).

Формулювання USP – визначення унікальних характеристик та переваг продукції або послуг, які відрізняють їх від конкурентів та вигідно задовольняють потреби клієнтів.

Позиціонування на ринку – розробка стратегії позиціонування на ринку, що визначає спосіб сприйняття підприємства клієнтами в порівнянні з конкурентами.

3) Якість продукції та обслуговування.

Якість продукції – забезпечення високої якості виробленої продукції або наданих послуг, що задовольняє потреби та очікування клієнтів.

Обслуговування клієнтів – встановлення ефективних систем обслуговування клієнтів, реагування на запити та скарги, забезпечення задоволення клієнтів.

4) Інновації та дослідження.

Інноваційність продукції – впровадження новацій та технологічних вдосконалень у продукцію або послуги для збільшення конкурентних переваг.

Дослідження ринку – активне проведення досліджень ринку для виявлення нових можливостей та ризиків.

5) Ефективна маркетингова стратегія.

Продаж та реклама – використання ефективних каналів збуту та маркетингових комунікацій для просування продукції або послуг.

Ціноутворення – встановлення конкурентоспроможних цін, що забезпечують сприятливе співвідношення ціни та якості.

6) Гнучкість та адаптивність.

Здатність до змін – готовність підприємства швидко реагувати на зміни в ринкових умовах, попиті та конкуренції.

Інноваційність – здатність швидко розробляти та впроваджувати нові ідеї та рішення для адаптації до змін.

Ринкова конкурентоспроможність підприємства допомагає забезпечити його успішність та стабільність на ринку, збільшити частку ринку та залучити нових клієнтів, що є важливими чинниками для економічної безпеки і успіху підприємства.

Інноваційна активність – здатність підприємства до інноваційних змін та постійного вдосконалення продукції або послуг для задоволення релевантних ринкових вимог.

Постійне оновлення продукції або послуг, впровадження нових технологій та ідей дозволяє підприємствам адаптуватися до швидкозмінного ринкового середовища. Інноваційність допомагає підприємствам збільшувати свою ефективність та привертати нових клієнтів.

Підприємство повинно бути інноваційно активним, тобто готовим впроваджувати нові технології, методи виробництва і підходи. Наприклад, технологічна компанія, яка постійно вдосконалює свої продукти і впроваджує нові розробки, може успішно протистояти конкуренції та забезпечити свою економічну безпеку. Розглянемо детальніше фактори та аспекти, які входять до інноваційної активності підприємства:

1) Дослідження та розвиток (Research and Development, R&D).

Інвестиції в R&D – залучення фінансових ресурсів на проведення досліджень та розробок нових продуктів, технологій чи процесів.

Інноваційний потенціал – створення науково-дослідних лабораторій або центрів для вивчення нових технологій та ідей.

2) Впровадження нових технологій.

Адаптація технологій – здатність підприємства швидко адаптуватися до нових технологій та впроваджувати їх в свої виробничі процеси.

Автоматизація та цифровізація – використання сучасних технологій для автоматизації та оптимізації бізнес-процесів.

3) Розвиток нових продуктів або послуг.

Інноваційні продукти – розробка нових та унікальних продуктів або послуг, які відповідають потребам клієнтів та вигідно відрізняються від продукції конкурентів.

Диверсифікація - розширення асортименту продукції або послуг для входження в нові ринки та сегменти.

4) Співпраця та партнерства.

Технологічні партнерства – взаємодія з науковими установами, венчурними фондами та іншими компаніями з метою обміну знаннями та ресурсами.

Впровадження інновацій в ланцюжку постачання – співпраця з постачальниками та партнерами для впровадження інноваційних підходів у виробничий процес.

5) Фінансова підтримка.

Інвестиції в інновації – залучення фінансування для реалізації інноваційних проектів та досліджень.

Фінансові стимули – застосування системи стимулювання працівників за інноваційні ідеї та реалізацію проектів.

Інноваційна активність допомагає підприємствам впроваджувати зміни та ідеї, що створюють нові можливості для росту та розвитку. Вона дозволяє підприємствам залишатися актуальними, конкурентоспроможними та готовими до викликів ринку, що є важливими чинниками для забезпечення економічної безпеки та успішного функціонування.

Кадровий потенціал. Наявність висококваліфікованих та мотивованих працівників, які забезпечують ефективне функціонування підприємства та його розвиток.

Висококваліфіковані та мотивовані працівники є ключовим ресурсом підприємства. Їхні знання, вміння та здатність працювати командою визначають успіх підприємства. Інвестування у розвиток персоналу та збереження талановитих працівників є важливим аспектом економічної безпеки.

Кадри є найціннішим ресурсом підприємства. Здатність привертати, утримувати та розвивати кваліфікованих працівників є важливою складовою економічної безпеки підприємства. Наприклад, компанія, яка вкладає в навчання та розвиток свого персоналу, підтримує високий рівень мотивації і стимулює ініціативність, може забезпечити стабільність свого персоналу і досягти високої продуктивності [81].

Основні аспекти кадрового потенціалу включають:

- 1) Умови праці. Забезпечення безпечних та комфортних умов праці, що сприяють здоров'ю працівників та підвищують їх продуктивність.
- 2) Заробітна плата та соціальні гарантії. Забезпечення справедливої оплати праці та надання соціальних гарантій, таких як медичне страхування, пенсійні виплати, відпустки тощо.
- 3) Кадровий розвиток. Надання можливостей для професійного розвитку працівників, організація тренінгів та підвищення кваліфікації.
- 4) Взаємини у колективі. Створення атмосфери співпраці та взаєморозуміння серед працівників, що забезпечує стабільність та уникнення конфліктів.

Логістична підтримка. Забезпечення ефективного управління логістичними процесами для забезпечення постачання та розподілу продукції безперебійно.

Ефективне управління логістичними процесами дозволяє забезпечити своєчасну поставку сировини, комплектуючих та готової продукції, що підтримує стабільність виробничого процесу та задовольняє потреби клієнтів

[82]. Ефективне управління логістичними процесами є важливим для економічної безпеки підприємства. Забезпечення своєчасної поставки сировини, комплектуючих та готової продукції гарантує незалежність від збоїв у постачанні та витрат на зберігання запасів. Основна мета логістичної безпеки - гарантувати стабільність логістичного ланцюжка та знизити ризики, які можуть вплинути на його функціонування. Для досягнення цієї мети до складових логістичної безпеки входять наступні аспекти:

1) Постачання та закупівля.

Резервні постачання – розробка планів на випадок відмови постачальників, договори на альтернативні джерела постачання.

Диверсифікація постачальників – залучення кількох постачальників для різних видів сировини та компонентів, що знижує ризик зупинки виробництва через проблеми у постачанні.

Аналіз ринку та конкуренції – вивчення ринку, оцінка попиту та пропозиції, моніторинг цін та умов поставки.

2) Зберігання та складування.

Складське управління – відповідне планування запасів, оптимізація розміщення товарів на складах.

Безпека складу – застосування необхідних заходів для запобігання крадіжкам, пожежам, пошкодженням товарів.

Контроль якості – проведення інспекцій та перевірок якості при отриманні та видачі товарів.

3) Транспортування.

Вибір транспорту – визначення оптимального виду транспорту для перевезення товарів з урахуванням вартості та термінів.

Маршрутизація – визначення оптимальних маршрутів з доставки для скорочення термінів та зниження витрат.

Відстеження вантажу – використання технологій відстеження для контролю за рухом товарів та забезпечення їх безпеки.

4) Доставка та обробка замовлень.

Процес обробки замовлень – оптимізація процесів обробки та виконання замовлень для забезпечення швидкості та точності.

Системи управління – використання програмних систем для автоматизації логістичних процесів та контролю за ними.

Співпраця з перевізниками та партнерами – забезпечення ефективного спілкування та співпраці з логістичними партнерами для вчасного виконання замовлень.

Дотримання логістичної безпеки допомагає підприємствам підтримувати стабільний та ефективний логістичний ланцюжок, забезпечує надійність постачання та задоволення потреб клієнтів, а також знижує ризики виникнення небезпек та негативних наслідків.

Правова і регуляторна відповідність. Дотримання законодавства та регуляторних вимог, що знижує ризик конфліктів та штрафів.

Дотримання законодавства та регуляторних вимог допомагає уникати штрафів, конфліктів і інших негативних наслідків. Це зберігає репутацію підприємства та забезпечує стабільність його діяльності.

Виробнича безпека є однією із ключових складових економічної безпеки підприємства і стосується забезпечення стабільності та ефективності виробничих процесів [83]. До складу виробничої безпеки входять такі аспекти:

1) Технічне оснащення. Забезпечення підприємства сучасним технічним обладнанням та інфраструктурою, що дозволяє виробляти продукцію високої якості із заданими параметрами.

2) Резерви сировини та матеріалів. Створення необхідних запасів сировини та матеріалів для плавного виробництва продукції і уникнення дефіциту.

3) Запобігання аваріям та нещасним випадкам. Розробка і виконання відповідних технічних заходів та безпекових норм для уникнення аварій і травматичних ситуацій на виробництві.

4) Вдосконалення виробничих процесів. Постійне впровадження інновацій та оптимізація виробничих процесів для забезпечення ефективності та економії ресурсів.

Екологічна безпека.

Екологічна безпека стосується дотримання підприємством екологічних норм та зменшення негативного впливу виробничої діяльності на довкілля [84].
Складові екологічної безпеки включають:

1) Використання екологічно чистих технологій. Застосування новітніх технологій та методів виробництва, які зменшують викиди та забруднення навколишнього середовища.

2) Раціональне використання ресурсів. Зменшення витрат ресурсів (енергії, води, сировини) та рециклінг відходів.

3) Відповідність екологічним нормам. Дотримання законодавства та нормативів щодо охорони навколишнього середовища.

4) Екологічна сертифікація. Отримання сертифікатів, що підтверджують відповідність підприємства екологічним стандартам.

Після проведення дослідження ключових теоретичних аспектів системи економічної безпеки підприємства в умовах конкурентної економіки можна зробити наступні висновки. Було приведено необхідність забезпечення економічної безпеки підприємства та розглянуто різні тлумачення даного поняття, які надані вченими і дослідниками. Вони висловлюють свої унікальні погляди на сутність та складові цього поняття. Розглядаючи різноманітні підходи, можна виявити спільні аспекти та відмінності в їхньому розумінні економічної безпеки підприємства. Загалом, дослідження та підходи цих видатних економістів показують, що економічна безпека підприємства є комплексною концепцією, яка включає в себе різні аспекти, такі як фінансова стійкість, конкурентоспроможність, інноваційність, кадровий потенціал, логістична підтримка та дотримання правових норм. Ці аспекти взаємодіють і доповнюють один одного, створюючи умови для успішного розвитку та стійкості підприємства в умовах складного ринкового середовища.